

การจัดการป่าชุมชนด้วยธรรมนูญชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

Management of the Public Area for Poverty Alleviation through Community constitution in Thoen District, Lampang Province

พฤกษา เครือแสง¹ | Phrueksa Krueasaeng¹

บทคัดย่อ

การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยป่าชุมชนในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ภายใต้โครงการพัฒนาและขยายระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ พื้นที่จังหวัดลำปางมีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อการพัฒนาโมเดลแก้จน (Operating Model for Poverty Alleviation) และการประเมินผลโดยประเมินจากกรอบการประเมินผลตอบแทนทางสังคมตามแนวทางการดำรงชีพออย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Return on Investment: SLROI) โดยได้ดำเนินการค้นหาและสอบถามข้อมูลคนจนกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนบูรณาการในทุกภาคส่วนเพื่อได้กิจกรรมในการส่งเสริมทักษะอาชีพให้แก่คนจนเป้าหมายผ่านการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่เม็ก จำนวนทั้งหมด 10 หมู่บ้าน และได้มาซึ่งการร่างธรรมนูญป่าชุมชนที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของคนจนกลุ่มเป้าหมาย การใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อยกระดับทางสังคมและเศรษฐกิจของคนจนกลุ่มเป้าหมายอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ผลการดำเนินงานมีกิจกรรมสนับสนุนคนจนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งครอบคลุมทั้งการสนับสนุนการเพิ่มรายได้ที่เชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชน การอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อเพิ่มทรัพยากร การป้องกันปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตภายใต้การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนด้วยธรรมนูญชุมชน

คำสำคัญ : ธรรมนูญชุมชน, ป่าชุมชน, การบริหารจัดการ, การบังคับใช้กฎหมาย

¹ รองศาสตราจารย์/ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์/ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง/ Email: phrueksa44@gmail.com

*E-Mail ผู้ส่งบทความ: phrueksa44@gmail.com/ เบอร์โทรศัพท์ 094-6352465/ รับเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2567/

แก้ไขเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2567/ ตอบรับเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2567/ เผยแพร่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2568

Abstract

A project on poverty alleviation through community forest in Thoen District, Lampang Province was operated under the project of development and expansion of area-based support system for comprehensive and precise solutions for poverty alleviation in Lampang Province. The objectives are to analyze the area to develop an operating model for poverty alleviation, and the Sustainable Livelihood Return on Investment (SLROI) was employed for assessment. The target impoverished group data was inspected and verified together with integrated collaboration from all sectors to create activities to promote vocational skills for the poor with the goal of generating more income through community forest management in 10 villages of Mae Mok Subdistrict and to obtain the consensus of community forest utilization from the target poor group in a form of constitutional draft. The community forest management plans for all 10 villages in terms of restoration and conservation of community forest areas to enhance the target poor people's society and economy in the area with participation. Moreover, activities were carried out to support the poor in various aspects, including increasing income using resources from the community forest, conserving the community forest to increase resources, preventing problems related to the community forest, supporting career-enhancing resources so that the target poor people can improve their quality of life under sustainable resource management through community constitution.

Keywords: Community Constitution, Community Forest, Management System, Enforcement of the Law

บทนำ

การลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างรวดเร็วและเหลือป่าไม้น้อยลงก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสังคมเศรษฐกิจทั้งระดับครัวเรือนและระดับประเทศ จากปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การตั้งชมรมอนุรักษ์ป่า ตลอดจนการสร้างป่าชุมชนขึ้นหลาย ๆ แห่ง ซึ่งทุกวันนี้มีป่าชุมชนเกิดขึ้นทั่วประเทศ สาเหตุสำคัญเป็นเพราะว่าสังคมตระหนักดีว่าลำพังรัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถฟื้นคืนป่าให้กลับมามีความสมบูรณ์ได้ ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยชุมชนต้องแสดงบทบาทการเป็นเจ้าของและบำรุงรักษาป่าให้เป็นของชุมชน

จากแผนพัฒนาอำเภอเถิน ได้ระบุสภาพปัญหาของอำเภอเถิน ได้แก่ ปัญหาความยากจน คนจน คนด้อยโอกาส ขาดปัจจัยการผลิตและการพัฒนาอาชีพ ตลอดจนขาดความมั่นใจ ไม่พัฒนาตนเอง ด้านการเกษตร เกษตรกรและชุมชนบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจ การดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ พืชผลทางการเกษตรเสียหายเนื่องจากขาดแหล่งกักเก็บน้ำ รวมถึงพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนและเขตอุทยานที่ดินทำกินของเกษตรกรทำให้ราษฎรไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ทำกิน แรงงานภาคการเกษตรและรับจ้างมีการอพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะแหล่งรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ช่างฝีมือและงานบริการ และขาดตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร (พืช สัตว์) ประชากรไม่มีอาชีพเสริม ว่างงานในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้น อำเภอเถินจึงได้ระบุทิศทางการพัฒนาพื้นที่อำเภอเถินภายใต้วิสัยทัศน์ “ลำปางเมืองน่าอยู่ นครแห่งความสุข” โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ 4 ประเด็น ดังนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์และแปรรูปเกษตร 3) สินค้าอัตลักษณ์อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากทุนทางสังคม และวัฒนธรรม และ 4) สังคม คุณภาพชีวิต ความมั่นคงและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อ 1) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2) เสริมสร้างและยกระดับความเข้มแข็งและสร้างภูมิคุ้มกันของสถาบันครอบครัวและสถาบันทางสังคม รวมทั้งสนับสนุนให้ดำรงชีวิตตามวิถีอำเภอเถิน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก (เช่น ประปา ไฟฟ้า ความปลอดภัยและความมั่นคง) เพื่อการบริการประชาชน (แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี พ.ศ. 2566-2570)

จากการวิเคราะห์ต้นทุนทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติและทุนทางสังคมของครัวเรือนเป้าหมาย ตามข้อมูลที่อยู่ในระบบอธิบายได้ว่า ทุนมนุษย์ในพื้นที่อยู่ในระดับอยู่ยากหรือคิดเป็นร้อยละ 66.04 ทุนกายภาพในพื้นที่อยู่ในระดับอยู่พอได้หรือคิดเป็นร้อยละ 79.21 ทุนเศรษฐกิจในพื้นที่อยู่ในระดับลำบากหรือคิดเป็นร้อยละ 42.90 ด้านทุนธรรมชาติในพื้นที่อยู่ในระดับอยู่ดีหรือคิดเป็นร้อยละ 43.21 และทุนทางสังคมในพื้นที่อยู่ในระดับอยู่ยากหรือคิดเป็นร้อยละ 65.72 สัดส่วนร้อยละดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนเศรษฐกิจต้องการรับการแก้ไขปัญหาโดยใช้ต้นทุนทางธรรมชาติและทุนกายภาพมาใช้เป็นต้นทุนในการนำมาใช้แก้ปัญหาเพื่อยกระดับศักยภาพมนุษย์ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มการมีส่วนร่วม การสร้างภาคีเครือข่ายให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อนำไปสู่การยกระดับของเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อพิจารณาโครงการการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยป่าชุมชนในอำเภอเถินจังหวัดลำปาง ได้มีความสอดคล้องกับ

ผลวิเคราะห์ดังกล่าว เนื่องจากต้นทุนทางธรรมชาติและทุนกายภาพ กล่าวคือ ป่าชุมชนที่เป็นป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ของพื้นที่ที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาคความยากจนได้

กฤษฎา บุญชัย (2556: 30) ได้ให้ความหมายของ ป่าชุมชน คือ ป่าที่ชุมชนท้องถิ่น ร่วมกันจัดการทั้ง การดูแลรักษา พื้นฟู และวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจาก ความเป็นชุมชนท้องถิ่นมีหลายรูปแบบ เช่น ตำบล ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชน ตามลักษณะนิเวศ ดังนั้นขอบเขตของป่าชุมชนจึงสัมพันธ์กับลักษณะความเป็นชุมชนที่แตกต่างกันไป แต่กระนั้นที่ป่าชุมชนต่าง ๆ มีหลักการร่วมกัน คือ เป็นระบบการสิทธิจัดการทรัพยากรส่วนรวม โดยสมาชิกในชุมชน เพื่อความยั่งยืนและประโยชน์สุขร่วมกันของชุมชน

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้ให้คำนิยาม ป่าชุมชน หมายความว่า ป่านอกเขตป่าอนุรักษ์ หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืนตามพระราชบัญญัตินี้

จากคำนิยามเกี่ยวกับป่าชุมชน ผู้วิจัยจึงพอจะสรุปถึงความหมายของ ป่าชุมชน ได้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง การจัดการทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า ไม้ โดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

ป่าชุมชนที่ได้วิวัฒนาการขึ้นมาในสภาพชุมชนลักษณะต่าง ๆ ทั้ง 3 ลักษณะในประเทศไทย คือ การรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยประชาชนได้ร่วมกันรักษาไว้ภายใต้วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จากวัตถุประสงค์ในการพื้นที่ป่าไม้ไว้ สามารถที่จะแบ่งรูปแบบ ของป่าชุมชนออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม กับป่าชุมชนที่พัฒนาขึ้นใหม่ (โกมล แพรกทอง, 2540: 2-3)

1. ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นแบบป่าชุมชนที่ประชาชนได้รักษา พื้นที่ป่าไม้ไว้ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) การอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ซึ่งเป็นไปตามประเพณีของท้องถิ่น เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ป่าดังกล่าวจะถูกรักษาไว้โดยไม่มีการทำลาย

2) การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นแหล่งชับน้ำเป็นการรักษาป่าเพื่อเป็นแหล่งชับน้ำให้กับพื้นที่นา หรือพื้นที่ประกอบเกษตรกรรมอื่น ๆ หรือเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ที่จะชะล้างทรายเข้าสู่พื้นที่นา พื้นที่ป่า ชับน้ำของหมู่บ้าน จะพบได้ในชุมชนของชาวเขาที่มีการทำนา เช่น กะเหรี่ยง และในกลุ่มคนไทยในที่ราบ ป่าเพื่อแหล่งชับน้ำจะถูกรักษาไว้อย่างดี นอกจากเป็นแหล่ง ชับน้ำแล้วยังเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร และของป่าต่าง ๆ อีกด้วย

3) การอนุรักษ์ป่าไว้เป็นเขตอภัยทาน เป็นพื้นที่ซึ่งห้ามล่าสัตว์ตัดชีวิตตามหลัก ของพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับไม่มีการล่าสัตว์ตัดชีวิตในอาณาเขตพื้นที่ดังกล่าวและไม่มีการตัดไม้ จะรักษาไว้เพื่อความร่มรื่นและเป็นที่พักพิงของสัตว์และมนุษย์ทางด้านจิตใจ เป็นพื้นที่ซึ่งมีความร่ม รื่นใช้ในภูมิภาคของประเทศ

4) การอนุรักษ์พื้นที่ที่เป็นที่พักผ่อน โดยเน้นการรักษาสภาพป่าไว้ตามสภาพตาม ธรรมชาติ ป่าเหล่านี้จะมีจุดสนใจ เช่น ถ้ำ น้ำตก ได้ถูกรักษาไว้เพื่อเป็นของกลางที่ให้กับทุกคนใน หมู่บ้านได้เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ

5) การอนุรักษ์พื้นที่ไว้เป็นแหล่งอาหาร และใช้สอยอื่น ๆ โดยทั่วไปราษฎรจะรักษาป่าใกล้เคียงหมู่บ้านไว้ เพื่อการเก็บอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ ยาสมุนไพร พื้นที่ป่าได้ถูก รักษาไว้เพื่อการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ซึ่งบางครั้งเป็นแหล่งเสริมรายได้เพิ่มให้กับประชาชนใน หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง

2. ป่าชุมชนแบบพัฒนา ป่าชุมชนแบบพัฒนา เป็นผลอันเกิดจากการส่งเสริมให้สร้าง ป่าชุมชนขึ้นสำหรับหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยได้ เนื่องจากการขาด แคลนแหล่งป่าไม้หรือแหล่งป่าไม้เดิมที่มีอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ไม่สามารถที่จะอำนวยประโยชน์ ให้ได้ ป่าชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่จะมีรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการใช้ที่ดินและสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย เป็นป่าที่ได้รับการสร้างขึ้นในบริเวณที่ดินประเภท ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น ที่สาธารณะ ที่สองข้างทาง ที่อ่างเก็บน้ำ เพื่อการประโยชน์จากป่าไม้ใน ลักษณะต่าง ๆ เช่น ฝืน ถ่าน และเพื่อการซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่ไม่ใหญ่โต

2) ป่าโรงเรียน เป็นการปลูกป่าขึ้นในบริเวณโรงเรียนเพื่อการศึกษาทางด้าน การเกษตรจากโรงเรียน และการใช้ประโยชน์จากรายได้ การจำหน่ายผลประโยชน์จากต้นไม้ สำหรับเป็นอาหารกลางวันสำหรับเด็กที่ยากจนในโรงเรียน

3) การพัฒนาวัดป่า เป็นการปลูกป่าขึ้นบริเวณวัดหรือสำนักสงฆ์ เพื่อให้เกิด ความร่มรื่นเหมาะกับการสงบทางด้านจิตใจ และใช้ประโยชน์จากไม้กิจกรรมของวัดซึ่งเป็น แหล่งรวมใจของประชาชนในท้องถิ่น ในพิธีเทศกาลทำบุญต่าง ๆ

4) การกันพื้นที่ดินไว้เป็นป่าจำนวน 20% ของพื้นที่จัดสรรที่ดิน เพื่อเป็นแหล่ง ใช้สอยของหมู่บ้านที่ได้รับจากการจัดที่ดินตามมติของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2499 เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชน

5) การจัดป่าของชาติให้เป็นป่าชุมชน ตามนัยมติของที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาที่ดินครั้งที่ 4/2530 เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2530 ให้กันพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ไม่เกิน 500 ไร่ และไม่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สำหรับเป็นป่าชุมชน โดยให้องค์กรของหมู่บ้าน ตำบล เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลเป็นผู้ดูแล

ชุมชนมีการเลือกพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้ (มงคล ด่านธานินทร์, บัญชา แก้วส่อง, วีระ ภาคอุทัย, ประสิทธิ์คุณุรัตน์ และสุวิทย์ ธีรสาสวัต, 2536: 200)

1. เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เช่น ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร หรือป่าพัฒนาแหล่งต้นน้ำ
2. เพื่อเป็นสถานประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น วัดป่า เขตอภัยทาน ป่าช้า ดอนปู่ตา เป็นต้น
3. เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการทำมาหากิน เช่น ทำเลเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เก็บเห็ด ฯลฯ
4. เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับไม้ใช้สอยของชุมชน เช่น ป่าใช้สอย เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework: SLF) เมื่อพิจารณาการดำเนินโครงการการแก้ไขปัญหาคความยากจน ด้วยป่าชุมชนในอำเภอเถิน จังหวัดลำปางจะมีความสอดคล้องกับกลไกเชิงสถาบัน โครงสร้างกระบวนการ กล่าวคือ การดำเนินโครงการ มีกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่รวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟู อนุรักษ์ บริหารจัดการป่าชุมชนภายใต้กติกาที่มีความเหมาะสม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการใช้ทรัพยากรและการจัดการป่า ชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงสามารถนำไปสู่การพัฒนารายได้ร่วมกันของชุมชนได้ นอกจากนี้การสร้างภาคีเครือข่าย ให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือทั้งอำเภอ ทั้งท้องที่ ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึง 22 หน่วยงาน ที่ร่วมทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding: MOU) กับโครงการวิจัยมีส่วนสำคัญ ที่ช่วยสร้างแนวทางการยกระดับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายให้สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในมิติด้านที่หลากหลาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กชกร เดชะคำภู และทิพาภรณ์ หอมดี. (2560). ได้ศึกษาเรื่อง กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการพื้นที่สาธารณะ “หาดแห่” เกาะกลางแม่น้ำโขง พบว่าการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะ “หาดแห่” มีการดำเนินงานที่ไม่ซับซ้อน สามารถวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่ทั้งด้านการเกษตร การประมง และการท่องเที่ยวโดยกลุ่มและสมาชิกชุมชนเป็นหลัก อาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีเทศบาลตำบลน้ำก่ำ สนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกลไกการบริหารจัดการพื้นที่ 2 รูปแบบ คือ 1) กลไกที่เป็นทางการ หรือกลไกเชิงสถาบัน ที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษร 2) กลไกที่ไม่เป็นทางการเป็นการจัดการพื้นที่ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านให้การยอมรับผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เพื่อร่วมกันกำหนดกฎ กติกา รวมถึงสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

เดือนนภา ภูทอง. (2560). ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ พบว่า กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ในปัจจุบันต่างสนับสนุนหลักการรวมศูนย์อำนาจในการ จัดการป่า ป่าชุมชนในแง่อำนาจรัฐมีปัญหาทางด้าน กฎหมายทับซ้อนกับกฎหมายของชุมชน การต่อรองในเรื่องสิทธิได้นำไปสู่ การสร้างกลไกที่เกิดการตรวจสอบ ถ่วงดุลได้ กรณีป่าชุมชน คือตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอไร้ประสิทธิภาพในการ บริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยได้อย่างชัดเจน รัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มองมิติการจัดการเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการ ในเชิงวิชาการป่าไม้มากกว่าการจัดการความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับ ธรรมชาติ ขาดการบูรณาการระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมขาดการบูรณาการ ระหว่างทรัพยากรป่า ไม้กับทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดย ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ ภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงาน จัดการของชุมชน กระบวนทัศน์และรากฐานของการจัดการป่า ชุมชน รวมถึงกฎหมายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิป่าชุมชนและ ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ภาคเหนือ นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางการร่วมมือ โดยภาครัฐสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายผ่านรูปแบบการบริหารจัดการป่าชุมชน อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมเป็นแผนพัฒนาโครงสร้างด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงคุณภาพผ่านการค้นคว้าจาก เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า สังคมท้องถิ่นมี การจัดการ ป่าชุมชนโดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม และอาศัยปราชญ์ชาวบ้านหรือพ่อหลวงรวมทั้ง พระสงฆ์ เป็นรากฐานการขับเคลื่อนชุมชนผ่านการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด/ถิ่นเกิด/หรือท้องถิ่น และนำเอาวัฒนธรรมจารีต ประเพณีท้องถิ่นมาเป็นวิถีปฏิบัติในการจัดการดูแลรักษาป่าของชุมชนท้องถิ่น เช่น การนำความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า การรักษา ป่าต้นน้ำ การใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างรู้คุณค่าและ คุศโลบายในการรักษาป่าผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละแห่ง

นายนิติ ศรีใหญ่. (2557). ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนใน จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า ชุมชนใน จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ด้านความร่วมมือของประชาชนในชุมชน และด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในจังหวัด สุรินทร์ ได้แก่ การขาดความตระหนักถึงคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติไม่เข้าใจถึงบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชน ไม่เข้าใจกระบวนการเก็บข้อบังคับของป่าชุมชน ไม่มีเวลาร่วมกันรักษาทรัพยากร ของชุมชน บทบาทของคณะกรรมการที่ดูแลป่าชุมชนยังไม่เข้มแข็ง การประชาสัมพันธ์กิจกรรม ต่าง ๆ ในชุมชนยังไม่เพียงพอ ผู้นำท้องถิ่นยังให้ความสำคัญกับป่าชุมชนน้อย งบประมาณทั้งจาก หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐยังไม่ เพียงพอ แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในจังหวัด สุรินทร์ ได้แก่การรณรงค์ให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชนที่มีต่อชุมชน การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างจิตสำนึกและ ตระหนักถึงคุณค่า ของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน การตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าชุมชน หน่วยงานภาครัฐมาให้ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของพื้นที่เป้าหมาย ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
2. ได้ร่างธรรมนูญชุมชนในการจัดการป่าชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของกลุ่มเป้าหมายอย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของคนจนเป้าหมายและสอดคล้อง กับบริบทของพื้นที่ที่ทำให้คนจนหลุดพ้นความยากจน ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ที่ระบุนวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพ/ยกระดับรายได้คนจน 40% ล่าง ให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นอย่างน้อย 10% โดยดำเนินการการแก้ไขปัญหาคความยากจน ด้วยป่าชุมชนใน อำเภอเถิน จังหวัดลำปางมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. วิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพ 5 ด้าน ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ได้แก่ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ และทุนทางสังคมเลือกพื้นที่พัฒนาโมเดลแก๊จน (Operating Model) ร่วมกับคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนจังหวัดลำปาง 22 หน่วยงาน ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งราชการ เอกชน ประชาสังคม

2. ลงพื้นที่ตำบลแม่มอกอำเภอเถินจังหวัดลำปางเพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นด้านบริบทชุมชน พื้นที่ป่าชุมชนจำนวนและศักยภาพของคนจนเป้าหมายเพื่อนำคนจนเป้าหมายเข้าสู่โมเดลแก๊จนด้วยป่าชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและข้อมูลจำเพาะของคนจนเป้าหมายรายบุคคลและร่วมกันออกแบบโมเดลแก๊จนด้วยป่าชุมชน

3. วิเคราะห์พื้นที่ด้านการทบทวนข้อกำหนดหรือธรรมนูญป่าชุมชนและการสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน 10 หมู่บ้าน ในตำบลแม่มอกได้แก่หมู่ที่ 1 บ้านหัวน้ำ หมู่ที่ 2 บ้านแม่มอกกลาง หมู่ที่ 3 บ้านกุ่มเงี้ยว หมู่ที่ 4 บ้านสะพานหิน หมู่ที่ 5 บ้านสัญปามอญ หมู่ที่ 6 บ้านบ้านแม่มอกใต้หมู่ที่ 7 บ้านเด่นอุดม หมู่ที่ 8 บ้านทุ่งเกาะหลวงหมู่ที่ 9 บ้านหัวน้ำพัฒนา และหมู่ที่ 10 บ้านสะพานหินพัฒนา

4. สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่า 10 หมู่บ้าน ในตำบลแม่มอก

5. การดำเนินการประชุมเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนสามวัยในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในรอบปี

6. กระบวนการปฏิบัติการส่งเสริมกระบวนการ (Payment for Ecosystem Service: PES) ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้และทรัพยากรโดยการใช้กิจกรรมชุมชนในรอบปี เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการป่าชุมชน การเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรในป่าให้ก่อเกิดรายได้ให้แก่คนจนเป้าหมาย พร้อมกับการดูแลรักษาป่าไม้ให้คงความสมดุลและมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อส่งต่อลูกหลานต่อไป

6.1 กิจกรรมส่งเสริมกระบวนการ PES ด้านการอนุรักษ์ผืนป่า โดยคนทั้งสามช่วงวัย อาทิ การบวชป่า การปลูกไม้ยืนต้นไม้ผลัดใบ การทำฝาย การทำแนวกันไฟ การชิงเผา และการร่วมสำรวจทรัพยากรในผืนป่า

6.2 กิจกรรมการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรในป่าชุมชนโดยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายอาทิการหมักปุ๋ยชีวภาพ การทำดินไบโอมัฟพร้อมปลูก ภาชนะจากไผ่และใบไม้

6.3 การส่งเสริมให้คนจนเป้าหมายที่ไม่มีที่ดินทำกินได้ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าใช้สอย

7. การดำเนินจัดเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่า

8. การถอดบทเรียนเพื่อจัดทำร่างธรรมนูญชุมชน

9. การคืนข้อมูลสู่ชุมชนพร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

10. การประเมินผลโดยประเมินจากกรอบการประเมินผลตอบแทนทางสังคมตามแนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Return on Investment: SLROI)

ผลการวิจัย

การจัดการป่าชุมชนด้วยธรรมนูญชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นการดำเนินการภายใต้โครงการการแก้ไขปัญหาความยากจน ด้วยป่าชุมชนในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เป็นโครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการ“การพัฒนาและขยายระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำพื้นที่จังหวัดลำปาง” ซึ่งพื้นที่ของอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง สามารถอธิบายผลการศึกษาตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านการใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ของป่าใช้สอยการเก็บของป่า เห็นประเภทต่าง ๆ สัตว์ป่า เพื่ออาหาร พืชผัก และมีการเผาถ่านแต่ลดลงมากเมื่อเทียบกับในอดีต การใช้ประโยชน์จากไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย การใช้ประโยชน์อยู่กับกลุ่มครัวเรือนที่มีกำลังภายในการทำงาน โดยการใช้ประโยชน์ ประมาณร้อยละ 50 ของครัวเรือนในพื้นที่

2. ด้านการจัดการป่า มีกติกาในการใช้ป่าใช้สอย ซึ่งมีกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแล โดยส่วนมาก ไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดกติกาการใช้ป่า การจัดการดูแลด้วยกลไกของชุมชนการใช้พิธีกรรม ความเชื่อ ยังคงดำเนินการในพื้นที่ ข้อมูลจากปี 2565 มีการบวชป่า และการฟื้นฟูป่าในวันสำคัญต่าง ๆ ดำเนินการในหมู่ 4 และหมู่ 7

3. ปัญหาที่เกิดขึ้น และความต้องการของชุมชน ชุมชนมีการประสบปัญหาเรื่องไฟป่า การป้องกัน เพื่อรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ขาดการฟื้นฟู เพื่อใช้ประโยชน์ เช่น การปลูกไม้ สมุนไพร การสร้างความหลากหลายทางธรรมชาติ

4. กฎระเบียบสำหรับป่าชุมชนมีกำหนดไว้ โดย

- 1) ราษฎรทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนเท่าเทียมกันทุกคน
- 2) ห้ามบุกรุกและแผ้วถางในเขตป่าชุมชน
- 3) ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าชุมชน
- 4) ห้ามตัดไม้ยืนต้นทุกชนิดในเขตป่าชุมชน
- 5) ถ้าหากจับผู้กระทำผิดในกรณีตัดไม้ จะถูกปรับตั้งแต่ 5,000 บาท
- 6) ห้ามซื้อขายทรัพย์สินทุกชนิดในเขตป่าชุมชน เช่น ป้ายโครงการ ป้ายแนวเขต หลักแนวเขต
- 7) ห้ามยึดและรื้อถอนแนวเขตป่าชุมชนโดยเด็ดขาด

บทลงโทษ

ผู้ฝ่าฝืนในกฎระเบียบป่าชุมชน ข้อ 1-6 จะถูกปรับ 1,000-15,000 บาท พร้อมยึดของกลางและถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

มีข้อสอบถามโปรดสอบถาม ผู้ใหญ่บ้าน

5. พื้นที่ป่าชุมชนได้มีการกำหนดบุคคลผู้ครอบครองโดยมีการกำหนดพื้นที่แต่ละคน (พื้นที่ป่าจับจอง) จากการจัดเวทีวิเคราะห์พื้นที่การทบทวนข้อกำหนดหรือธรรมนูญชุมชนโดยในที่ประชุมมีมติร่วมกัน ดังนี้

1) มีมติร่วมกันยินยอมให้กลุ่มเปราะบางเป้าหมายได้เข้ามาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะโดยกำหนดพื้นที่ที่แน่นอนชัดเจน

2) มีมติร่วมกันในการใช้พื้นที่ป่าชุมชนโดยประชากรทุกคนมีสิทธิได้ใช้ประโยชน์ซึ่งประกอบด้วย

(1) การใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนของกลุ่มเปราะบาง ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการหมู่บ้าน

(2) เพิมนิยามของคำว่า กลุ่มเปราะบาง

(3) การเข้าไปทำกิจกรรมสาธารณะในพื้นที่ป่าชุมชน

(4) กลุ่มเปราะบางเป้าหมายต้องมีหน้าที่ในการเข้าช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะ

ทั้งนี้ทางทีมวิจัยได้ทำงานร่วมกันกับพื้นที่และสามารถร่างธรรมนูญชุมชนว่าด้วยการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนได้ดังนี้

(ร่าง)

ธรรมนูญชุมชน ว่าด้วยการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน

หมู่ บ้าน ... ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง พ.ศ. ...

อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 (2) ประกอบพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มาตรา 44 (2) เห็นสมควรกำหนดธรรมนูญชุมชนหมู่ บ้าน ... ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปางเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศมีความสมบูรณ์และยั่งยืน ซึ่งการกำหนดธรรมนูญชุมชนนี้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จึงกำหนดให้

ข้อ 1 ธรรมนูญชุมชนนี้เรียกว่า “ธรรมนูญชุมชน ว่าด้วยการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน หมู่ บ้าน ... ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง พ.ศ. ...”

ข้อ 2 ธรรมนูญชุมชนนี้ให้ใช้ได้นับแต่วันที่คณะกรรมการป่าชุมชนจังหวัดเห็นชอบ

ข้อ 3 ธรรมนูญชุมชนนี้มุ่งหมายให้บุคคลและชุมชนได้ประโยชน์จากป่าชุมชน เกิดเจตคติในการดูแลรักษา และจัดการป่าชุมชนร่วมกับรัฐ เพื่อป้องกันการตัดไม้โดยผิดกฎหมายและการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และคงอยู่เป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศและของมนุษยชาติสืบไป และมุ่งหมายเพื่อกำหนดสาระแห่งสิทธิของบุคคล และชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรอง

ซึ่งธรรมนูญชุมชนในการจัดการตนเองนั้นต้องประกอบไปด้วยเจตนารมณ์ของธรรมนูญชุมชน ปรัชญาของชุมชน เป้าหมายในการจัดทำธรรมนูญชุมชน บนพื้นฐานกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งกล่าวถึงหลักสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของธรรมนูญชุมชน การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และการเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

การจัดทำหมวดทั่วไปว่าด้วยธรรมนูญชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าชุมชนนั้นเพื่อให้เกิดการร่วมกันในการพัฒนาใช้ประโยชน์พื้นที่ร่วมกัน มีกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนร่วมกันรักและหวงแหน จึงมีความจำเป็นที่ทุกคนจะมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ เพื่อจะได้ไม่เกิดความขัดแย้ง หรือการเรียกร้องต่อรองที่ขัดกับหลักความถูกต้องและระเบียบข้อบังคับ

หมวดที่ 1 หมวดทั่วไป

ข้อ 4 ในธรรมนูญชุมชนนี้ “ป่าชุมชน” หมายความว่า ป่านอกเขตป่านุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่านุรักษ์ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืนตามธรรมนูญชุมชนนี้

“ชุมชน” หมายความว่า ชุมชนของหมู่ที่ ... บ้าน ... ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

“ไม้” หมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่ายังยืนต้นหรือล้มลงแล้วทั้งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต และให้หมายความรวมถึงราก ปุ่ม ตอ หน่อ กิ่ง ตา หัว เหง้า เศษ ปลายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของไม้ไม่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือกระทำโดยวิธีการอื่นใด

“ใช้ประโยชน์จากไม้” หมายความว่า ตัด ฟัน กาน โคน ลิด เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุดหรือชักลากไม้ที่มีอยู่ในป่าชุมชนหรือนำไม้ที่มีอยู่ในป่าชุมชนออกจากป่าชุมชนด้วยประการใด ๆ

“ของป่า” หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในป่าชุมชน เป็นต้นว่า

(1) ฟืน ถ่านไม้ ไม้ไผ่ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เมล็ด ผลไม้ หน่อไม้ ชัน และยางไม้

(2) หน้ำ อ้อ พง แสม ปรีอ คา กก กระจุต กูด เห็ด และพืชอื่น

(3) ครั่ง รังผึ้ง น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง มูลค้างคาว

(4) สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์ปีก แมลง รวมทั้งไข่ของแมลงที่ไม่ใช่สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

(5) ดิน หิน กรวด และทราย ที่ไม่ใช่แร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่

“ไม้ทรงคุณค่า” หมายความว่า ไม้หวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และให้หมายความรวมถึงไม้อื่นใดที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไปตามลักษณะหรือชนิดที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ทรัพย์สินส่วนกลาง” หมายความว่า เงินและทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อใช้ในการจัดการป่าชุมชน ไม้ที่สมาชิกป่าชุมชนร่วมกันปลูกในบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ และทรัพย์สินที่สมาชิกป่าชุมชนร่วมกันจัดทำในการจัดการป่าชุมชน

“สมาชิกป่าชุมชน” หมายความว่า บุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ ... บ้าน ... ตำบลแม่เม็ก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

“คณะกรรมการป่าชุมชน” หมายความว่า คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ให้เป็นเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามธรรมนูญชุมชนนี้

ข้อ 5 ให้นายอำเภอเถินรักษาการให้เป็นไปตามธรรมนูญชุมชนนี้

ในสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนต่างเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกิดการใช้ทรัพยากรที่ดินที่ไม่ถูกต้อง อาจจะเป็นการอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย การลักลอบหรือปัญหาทางข้อกฎหมายบางประการที่ทำให้จำเป็นต้องมีข้อตกลงกัน ซึ่งเป็นการกำหนดในด้านการป้องกันและการแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำความเข้าใจเรื่อง การจัดการป่าในระดับชุมชน ส่งหนังสือกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติการรักษาป่าชุมชนให้กับหน่วยงานและหมู่บ้านข้างเคียงร่วมเดินรณรงค์สร้างความเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติระดับอำเภอ หรือแม้กระทั่งติดตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

หมวดที่ 2

หมวดว่าด้วยโครงสร้างของคณะกรรมการป่าชุมชน

ข้อ 6 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการป่าชุมชน” ประกอบด้วย

- (1) ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการคณะกรรมการป่าชุมชน
- (2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนที่ 1 เป็นรองประธานคณะกรรมการป่าชุมชน
- (3) ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งที่ประชุมหมู่บ้านมีมติเห็นชอบโดยเสียงข้างมาก จำนวน 10 คน เป็นกรรมการป่าชุมชน

ข้อ 7 ให้คณะกรรมการป่าชุมชนมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีก แต่จะดำรงตำแหน่งสองคราวติดต่อกันมิได้

ข้อ 8 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามข้อ 7 กรรมการพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ประธานกรรมการให้ออกเพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือหย่อนความสามารถ

ข้อ 9 คณะกรรมการป่าชุมชนมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ในการจัดให้มีหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่น

(2) ดูแลรักษาป่าชุมชน บำรุงและฟื้นฟูป่าชุมชน ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ป่าชุมชน

(3) ดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชน รวมทั้งจัดทำบัญชีทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนตามหลักเกณฑ์ที่อธิบดีกำหนด และรายงานให้คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดทราบทุกปี

(4) ดูแลให้สมาชิกป่าชุมชนปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดตามธรรมนูญชุมชนนี้

(5) สั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามธรรมนูญชุมชนนี้ออกจากป่าชุมชน หรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ ในเขตป่าชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามข้อบังคับตามธรรมนูญชุมชนนี้

(6) โกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมเมื่อเกิดความขัดแย้งในการจัดการป่าชุมชน

(7) ช่วยเหลือพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรณีที่มีการจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามธรรมนูญชุมชนนี้

(8) มีมติรับบุคคลเป็นสมาชิกป่าชุมชน หรือมีมติด้วยคะแนนเสียงจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ให้สมาชิกป่าชุมชนพ้นจากการเป็นสมาชิกป่าชุมชน

(9) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่ป่าชุมชน

(10) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญชุมชนนี้หรือตามที่คณะกรรมการนโยบายหรือคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการป่าชุมชน

ในกรณีที่คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนหรือกรรมการจัดการป่าชุมชนฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมนูญชุมชนนี้

คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดจำนวนไม่น้อยกว่าสามในสี่ของคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดทั้งหมดเท่าที่มีอยู่อาจมีมติให้กรรมการป่าชุมชนทั้งคณะหรือกรรมการป่าชุมชนที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่พ้นจากการเป็นกรรมการจัดการป่าชุมชน และมีให้ผู้นั้นกลับมาเป็นกรรมการจัดการป่าชุมชนอีก

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการมีธรรมนูญชุมชนซึ่งเป็น ระเบียบข้อบังคับ หรือกติกาชุมชนท้องถิ่นที่ใช้เป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมหรือดำเนินการเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าชุมชน ดังนั้น หมวดนี้ซึ่งเป็นหมวดสำคัญ ว่าด้วยการสรรหาคณะกรรมการจากตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน การกำหนดบทบาทหน้าที่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง การกำหนดจำนวนของคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลเสริมขวา ที่มา การสิ้นสุด เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินการ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

หมวดที่ 3

หมวดว่าด้วยการดำเนินงาน

ข้อ 10 ภายในป่าชุมชน สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิเข้าป่าชุมชนเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและมีสิทธิใช้ประโยชน์จากผลผลิตและบริการป่าชุมชน ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) การเก็บหาของป่าในป่าชุมชน
- (2) การใช้ประโยชน์จากไม้ให้ทำได้ในบริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยต้องไม่ใช้ประโยชน์จากไม้ทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ทำได้ตามความจำเป็นเพียงเฉพาะเพื่อใช้สอยในครัวเรือนของสมาชิกป่าชุมชน หรือใช้ในกิจกรรมสาธารณะภายในชุมชนนั้น
- (3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอื่นในป่าชุมชนให้ทำได้ตามความจำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนของสมาชิกป่าชุมชน หรือใช้ในกิจกรรมสาธารณะภายในชุมชนนั้น

ข้อ 11 นอกจากที่ปรากฏตามข้อ 10 แล้ว คณะกรรมการป่าชุมชนอาจส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชน รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนได้ ทั้งนี้ ภายใต้แผนจัดการป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตามวรรคหนึ่ง ห้ามมิให้กระทำการ ดังต่อไปนี้

- (1) กระทำการใด ๆ ที่เป็นการเสื่อมสภาพแก่ป่าชุมชน หรือทำให้เสียหายหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ
- (2) จัดการอื่น เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายอันเนื่องมาจากประสพเหตุภัยพิบัติสาธารณะหรือมีเหตุจำเป็นเพื่อช่วยเหลือราษฎรเป็นกรณีพิเศษ ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด

ข้อ 12 บุคคลที่มีใช้สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิเข้าป่าชุมชนเพื่อการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พักผ่อนหย่อนใจ และเก็บหาของป่าได้เฉพาะเท่าที่คณะกรรมการป่าชุมชนจะเห็นสมควรโดยอาศัยมติเสียงข้างมากในการอนุญาต

ข้อ 13 ให้คณะกรรมการป่าชุมชนบริหารจัดการค่าปรับที่เกิดจากการฝ่าฝืนตามธรรมนูญชุมชนนี้ตามมติเสียงข้างมากของคณะกรรมการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอื่นตามที่เห็นสมควร

ข้อ 14 นอกจากเงินตามข้อ 13 ที่เป็นค่าธรรมเนียม ค่าตอบแทน ค่าบริการ จากบุคคลที่มีใช้สมาชิกป่าชุมชน เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

เงินอื่นนอกจากเงินที่เก็บได้ตามวรรคหนึ่ง เงินที่มีผู้บริจาค เงินสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น และรายได้อื่น ให้ตกเป็นของทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชน และเก็บรักษาไว้ใช้จ่ายตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 กำหนด

ข้อ 15 ภายในป่าชุมชนห้ามผู้ใด

- (1) บุกรุกและแผ้วถางในเขตป่าชุมชน
- (2) จุดไฟเผาในเขตป่าชุมชน
- (3) ตัดไม้ยืนต้นทุกชนิดในเขตป่าชุมชน
- (4) ซื้อขายทรัพย์สินทุกชนิดในเขตป่าชุมชน เช่น ป้ายโครงการ ป้ายแนวเขต หลักแนวเขต
- (5) ยึดและรุกร้าแนวเขตป่าชุมชนโดยเด็ดขาด

ในการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านสังคม หรือด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินในเขตป่าชุมชน ในหมวดนี้ควรมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เนื่องจากการใช้ที่ดินในเขตป่าชุมชนมีการกำหนดแบ่งเขตหรือ Zoning Forest Community ที่มีการใช้เฉพาะบางส่วนไม่ได้ให้ใช้ประโยชน์ทั้งหมด ฉะนั้นอาจมีการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการขยายเขตพื้นที่ หรือการจำกัดเขตพื้นที่ต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

หมวดที่ 4

หมวดว่าด้วยการลงโทษหรือการปรับ

ข้อ 16 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการป่าชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนต้องระวางโทษปรับวันละไม่เกินห้าพันบาทจนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง

ข้อ 17 ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย หรือเคลื่อนย้ายหลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นใดที่จัดให้มีขึ้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท

ข้อ 18 ผู้ใดฝ่าฝืนข้อ 15 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นห้าพันบาทและถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ในกรณีที่ฝ่าฝืน ข้อ 15 (3) ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 5,000 บาท

ข้อ 19 บรรดาไม้ ของป่า หรือทรัพย์สินที่บุคคลได้มาหรือได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะเป็นความผิดที่มีโทษทางปกครองหรือโทษทางอาญา ให้รับเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

หมวดนี้เป็นหมวดที่ให้ความสำคัญเรื่องกฎระเบียบ การกำหนดว่าด้วยการลงโทษ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้กำหนดในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเอาไว้ในมาตรา 50 ความว่า ให้สมาชิกป่าชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ มีสิทธิใช้ประโยชน์จากผลผลิต และบริการป่าชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแผนจัดการป่าชุมชนที่คณะกรรมการป่าชุมชนจังหวัดอนุมัติ เช่น การเก็บหาของป่า การใช้ประโยชน์จากไม้ที่ได้บริเวณเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยต้องไม่ใช่ประโยชน์จากไม้ทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ การใช้ประโยชน์เพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือการใช้ในกิจกรรมสาธารณะ เป็นต้น (กรมป่าไม้, 2540)

หมวดที่ 5 (ถ้ามี)

หมวดว่าด้วยบทเฉพาะกาล

ในหมวดนี้เป็นหมวดสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อในขณะที่มีการตกลงให้มีธรรมนูญชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแล้ว หมวดนี้ควรเป็นหมวดที่กำหนดว่าด้วยการแก้ไขข้อบังคับ หรือกฎ หรือธรรมนูญชุมชน การมีบทเฉพาะกาลเพื่อการแก้ไขจะเป็นประโยชน์เมื่อระยะเวลาผ่านไป บริบทในป่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง และทุกฝ่ายเห็นควรมีการแก้ไข

จากร่างธรรมนูญชุมชน ว่าด้วยการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนดังกล่าว เป็นแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมร่วมกัน และเป็นการสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อให้มีแบบแผนการจัดการป่าชุมชนที่ชัดเจน รวมถึงสอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ป่าชุมชนตำบลแม่มอก มีการพัฒนาและจัดกิจกรรมต่าง ๆ จากเครือข่ายที่สร้างความร่วมมือกัน ส่งผลให้มีโครงการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในโครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นการสร้างการจัดการป่าชุมชน โดยให้คนจนกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้ประโยชน์ได้ พัฒนาชีวิตและรายได้ที่ยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่ในการร่วมกันกำหนดธรรมนูญชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปางสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ลักษณะการบริหารจัดการแบบเดิมของป่าชุมชน คือ กระบวนการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรป่าชุมชนไม่เป็นระบบ ไม่มีเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลและขาดระบบจัดการและการบันทึกข้อมูล ข้อมูลเป็นลักษณะภาพรวม รายละเอียดของทรัพยากรป่าชุมชนยังเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถอ้างอิงได้ทั้งหมด รวมไปถึงมีข้อจำกัดในการนำไปใช้ประโยชน์ในส่วนของชุมชนมีข้อตกลงเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชุมชนแต่ไม่เคร่งครัดในการนำไปใช้รวมไปถึงกติกาในการใช้ทรัพยากร การบังคับใช้ยังไม่เป็นระบบ การรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากร ยังเป็นการดำเนินการตามกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจน และจัดสรรกำลังคนเพื่อดำเนินการทั้งการฟื้นฟู การอนุรักษ์ การป้องกัน ป่าชุมชนในพื้นที่

รูปแบบการบริหารจัดการใหม่ คือ ธรรมนูญชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนที่ครอบคลุมทุกมิติทั้งกติกากฎการใช้ทรัพยากร การจ่ายค่าธรรมเนียมนการเข้าใช้ประโยชน์ ให้คนจนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าไปใช้พื้นที่ป่าชุมชนโดยการยินยอมของสมาชิกในรูปแบบทางตรงและทางอ้อม อาทิ การดำเนินการกองทุนป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ให้กับคนจนกลุ่มเป้าหมาย ให้คนจนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าไปใช้พื้นที่ป่าชุมชนโดยการยินยอมของสมาชิก รวมไปถึงการจัดโครงสร้างกลุ่มป่าชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง มีแผนงานที่ชัดเจน และการวางแผนเพื่อ

การแก้ไขปัญหาหารือกันโดยการกำหนดกติกาใช้ร่วมกันภายในชุมชน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติ เชาวนะ และคัทลียา จิระประเสริฐกุล. (2560) และ พงกษา เครือแสง. (2557) ที่ได้ศึกษาถึงการสร้างพื้นที่สาธารณะและกฎกติกาการเข้าใช้พื้นที่นั้น ๆ สามารถเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาของสมาชิกและหมู่บ้านผ่านกระบวนการประชาสังคมในระดับต่าง ๆ ความเข้าใจเชิงลึกอย่างเป็นองค์รวมของบทบาท หน้าที่ และความหมายของพื้นที่สาธารณะที่ได้เรียนรู้จากกรณีศึกษานี้ จะเป็นฐานของการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องพื้นที่สาธารณะในสังคมไทยได้ต่อไป สร้างความโปร่งใส อันจะเป็นผลดีในการสร้างความยุติธรรมให้แก่ทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

1. การกำหนดกติกาเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ให้เกิดเป็นรูปธรรมและสามารถบังคับใช้ได้ จะเกิดผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน ลดความขัดแย้งและความเคลือบแคลงในการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะจะสามารถสร้างความสามัคคีและรู้จักห่วงแหนประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันได้

2. ความรู้ทางด้านกฎหมายในชีวิตประจำวันสำคัญต่อชุมชนในการอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข ดังนั้นการเผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนเป็นกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายแก่บุคคลได้ ซึ่งโดยเฉพาะผู้นำชุมชนควรมีบทบาทสำคัญและควรมีความรู้ทางด้านกฎหมายสำหรับการควบคุมดูแลชุมชนและประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ

เอกสารอ้างอิง

กชกร เดชะคำภู และทิพาภรณ์ หอมดี. (2560). กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่สาธารณะ

“หาดแห่” เกาะกลางแม่น้ำโขง. *วารสารเพื่อการวิจัยเชิงพื้นที่*. 9(5), 347-360.

กิตติ เชาวนะ และคัทลียา จิระประเสริฐกุล. (2560). ข้อเสนอแนะจากการศึกษาเรื่องปรากฏการณ์ของพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านศิรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*. 10(3), 1701-1719.

กฤษฎา บุญชัย. (2556). *บทสังเคราะห์ความเป็นธรรมด้านฐานทรัพยากรและเกษตร*. โครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสังคมสุขภาวะ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โกลม แพรกทอง. (2540). *ป่าชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา.

เดือนนภา ภูทอง. (2560). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะ และ
จารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ. 6(2), 80–94.

ธิตี ศรีใหญ่. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนในจังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2567. (2567). คณะกรรมการบริหารงานอำเภอ
แบบบูรณาการ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง.

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562.

พฤษภา เครือแสง. (2557). ความต้องการมีส่วนร่วมของนักกฎหมายในการสอบสวนคดีอาญา: เขตเทศบาลเมือง
เขลางค์นคร จังหวัดลำปาง. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

มงคล ตำนานินทร์, บัญชา แก้วส่อง, วีระ ภาคอุทัย, ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และสุวิทย์ อธิศาสตร์. (2536). ป่าชุมชน
ในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม 3 ป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.